

Anonüümseks muudetud versioon

Tõlge

C-724/19 – 1

Kohtuasi C-724/19

Eelotsusetaotlus

Saabumise kuupäev:

1. oktoober 2019

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Spetsializiran nakazatelen sad (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

24. september 2019

Menetlusosaline:

Spetsializirana prokuratura

Süüdistatav:

HP

KOHTUMÄÄRUS

Kuupäev: 24. september 2019

[...]

[...]

Eelotsusetaotluse esitanud kohtule valmistab raskusi hindamine, kas prokuröri poolt kriminaalasja kohtueelses menetluses koostatud neli Euroopa uurimismäärust koostas pädev asutus. Vastusest sellele küsimusele oleneb, kas kõnealuste Euroopa uurimismääruste abil saadud tõendeid võib kasutada kriminaalmenetluses, nimelt süüdistatava süü tuvastamiseks.

Kuna esinevad kahtlused, kas direktiiv [2014/41] on liikmesriigi õigusesse õigesti üle võetud, on eelotsusetaotluse esitamine vajalik.

Eeltoodud kaalutlustel tegi kohus järgmise

KOHTUMÄÄRUSE:

Euroopa Liidu Kohtule (edaspidi „Euroopa Kohus“) ESITATAKSE järgmine EELOTSUSETAOTLUS

Asjaolud

1. Nakazatelen kodeks'i (karistusseadustik, edaspidi „NK“) artikli 108a alusel karistatava kuriteo kohta algatati 23. veebruaril 2018 kriminaalmenetlus [...]. Süüdistuse kohaselt koguti alates 2017. aastast kuni praeguse ajani Bulgaarias ja välisriikides rahalisi vahendeid ja tehti need kättesaadavaks, kusjuures kõnealuste rahaliste vahendite kohta on teada või oletatakse, et neid võidakse kasutada terrorikuritegude toimepanemiseks.

Uurimise käigus koguti tõendeid HP tegevuse kohta. 15. augustil 2018 koostas prokurör neli Euroopa uurimismäärust, selleks et koguda andmeliiklusandmete kujul (kõneliiklus- ja asukohaandmed vastavalt direktiivi 2014/41 põhjendusele 30) esinevaid tõendeid; kõnealused uurimismäärused edastati Austriale, Rootsile, Saksamaale ja Belgiale.

[lk 2] Kõik Euroopa uurimismäärused on sisu poolest identsed. Neis on märgitud, et HP-d kahtlustatakse terrorikuritegude rahastamises. Selle tegevuse käigus on ta pidanud teatud telefonikõnesid isikutega, kes viibisid nimetatud liikmesriikides. Paluti avaldada andmeliiklusandmed vastavalt Nakazateleno protsesualen kodeks'i (kriminaalmenetluse seadustik) artikli 159a lõikele 1 (sätte sõnastus on esitatud allpool punktis 4).

Kõigis Euroopa uurimismäärustes on märgitud, et need on koostanud Spetsializirana prokuratura (eriasjade prokuratuur) prokurör, kes määrused ka kinnitas.

Ühelgi juhul ei palutud kohtunikul kontrollida kõnealuse uurimistoimingu õiguspärasust, vajalikkust ja proportsionaalsust. Vastava hinnangu andis ainult prokurör.

2. 1. Nimetatud nelja liikmesriigi asutustelt või ametiisikutelt saabusid vastused, mis sisaldasid teavet HP telefoniühenduse kaudu peetud kõnede ja nende isikute kohta, kellele nimele on registreeritud telefoninumbrid, mida kõnede pidamiseks kasutati. See teave on olulise tähtsusega kontrollimiseks, kas HP on kuriteo toime pannud.

2. Saabusid järgmised vastused:

2.1. Austriast – Saabus Austria Justiitsministeeriumi vastus, millele oli lisatud Staatsanwaltschaft Wien'i (Viini prokuratuur) kiri ning sellele omakorda Landespolizeidirektion Tirol'i (Tirooma liidumaa politseiamet) kiri ja aruanne koos 23 lehekülje pikkuse üksikasjaliku väljavõttega Euroopa uurimismääruses

loetletud telefoninumbritest ajavahemikul 22. juulist 2018 kuni 10. novembrini 2018.

Otsust [Euroopa uurimismääruse] tunnustamise kohta Austria pädeva asutuse või ametiisiku poolt ei esitatud.

2.2. Rootsist – Saabus Rootsi prokuröri vastus, millele oli lisatud politseiametniku aruanne koos teabega Euroopa uurimismääruses loetletud telefoninumbrite kohta.

Otsust [Euroopa uurimismääruse] tunnustamise kohta Rootsi pädeva asutuse või ametiisiku poolt ei esitatud.

2.3. Saksamaalt – Saabus Saksamaa prokuröri vastus, millele oli lisatud Saksa politsei dokument, mis sisaldas ainult osa nõutud teabest. Prokuröri kirjas märgiti, et ülejäänud teabe saamiseks on vajalik kriminaalasja asjaolude täpsem kirjeldus.

Otsust [Euroopa uurimismääruse] tunnustamise kohta ei esitatud.

[lk 3] 2.4. Belgiast – Saabus Belgia prokuröri vastus, millele oli lisatud kohtupolitsei aruanne Euroopa uurimismääruses märgitud kahe telefoninumbri omaniku kohta koos lisateabega.

Eeluurimiskohtuniku otsust Euroopa uurimismääruse tunnustamise kohta ei esitatud.

3. HP-le (ja veel viiele isikule) esitati kogutud tõendite, sealhulgas Euroopa uurimismäärustele saadud vastuste alusel 18. jaanuaril 2019 süüdistus terrorikuritegude lubamatus rahastamises ja sellise tegevuse rahaliseks toetamiseks loodud kuritegelikus ühenduses osalemises. Süüdistusakt saabus kohtusse 12. septembril 2019.

Eelotsustaotluse esitanud kohus peab kontrollima, kas süüdistus on põhjendatud. Selleks peab ta kõigepealt kontrollima, kas eespool nimetatud nelja Euroopa uurimismäärusega on õiguspäraselt taotletud andmeliiklusandmete kui tõendite kogumist, nii et kohus võib seega kõnealuseid tõendeid asjaolude tuvastamisel hinnata.

Riigisisene õigus

4. Nakazatelno protsesualen kodeks (kriminaalmenetluse seadustik, edaspidi „NPK“)

NPK artikli 159a lõike 1 kohaselt võib andmeliiklusandmeid koguda kriminaalmenetluse läbiviimise eesmärgil. Üldjuhul on seejuures tegemist andmetega telefonikõnede kohta, mis hõlmavad teavet kuupäeva, kellaaja, asukoha, osalenud telefoninumbrite, kasutatud telefonide jne kohta, aga ei hõlma teavet kõnede sisu ega neis osalenud isikute kohta.

NPK artikli 159a lõigete 1–4 kohaselt esitab prokurör kriminaalasja kohtueelses menetluses taotluse andmeliiklusandmete avaldamise nõudmiseks pädeva esimese astme kohtu kohtunikule. See tähendab, et andmeliiklusandmed edastatakse üldkasutatavaid elektroonilisi sideteenuseid pakkuvate ettevõtjate poolt kohtumääruse alusel. Pelgalt prokuröri määruse alusel ei saa andmeliiklusandmeid avaldada. Avaldamine toimub üksnes kohtumääruse alusel.

Nii prokuröri taotluse kui ka andmeliiklusandmete esitamise nõuet käsitleva kohtumääruse põhjendusele on kehtestatud teatavad nõuded.

Artikli 159a lõiked 1–5 on sõnastatud järgmiselt:

[lk 4] „Andmete edastamine üldkasutatavate elektrooniliste sideteenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujate poolt

Artikkel 159a. Kohtu nõudmisel kohtumenetluses või esimese astme kohtu kohtuniku põhjendatud määruse alusel, mis tehti kohtueelset menetlust juhtiva prokuröri taotlusel kohtueelses menetluses, edastavad üldkasutatavate elektrooniliste sideteenuste või üldkasutatavate sidevõrkude pakkujad oma tegevuse käigus kogunenud andmed, et oleks võimalik teha järgmisi toiminguid:

1. sideallika seiramine ja tuvastamine;
2. side sihtpunkti tuvastamine;
3. side kuupäeva, kellaaja ja kestuse kindlaksmääramine;
4. sideteenuse liigi kindlaksmääramine;
5. sideteenuse kasutaja terminalseadme või väidetava terminalseadme kindlaksmääramine;
6. kasutatava kärjetunnuse kindlaksmääramine.

(2) Andmete esitamist lõike 1 alusel nõutakse, kui see on vajalik raskete tahtlike kuritegude uurimiseks.

(3) Kohtueelset menetlust juhtiva prokuröri taotlust, mis esitatakse lõike 1 alusel, tuleb põhjendada ja see peab sisaldama järgmist:

1. andmed kuriteo kohta, mille uurimiseks on vaja kasutada andmeliiklusandmeid;
2. nende asjaolude kirjeldus, mille alusel taotlus esitatakse;
3. andmed isikute kohta, keda puudutavate andmeliiklusandmete edastamist nõutakse;
4. ajavahemik, mille kohta tuleb teave esitada;

5. uurimisasutus, kellele tuleb andmed edastada.

(4) Lõike 1 alusel koostatavas määruses märgib kohus:

1. andmed, mille kohta tuleb teave esitada;
2. ajavahemiku, mille kohta tuleb teave esitada;
3. uurimisasutuse, kellele tuleb andmed edastada.

(5) Ajavahemik, mille kohta lõike 1 alusel teavet või andmete edastamist nõutakse, ei või ületada kuut kuud.“

[lk 5]

5. Zakon za Evropeyskata zapoved za razsledvane (Euroopa uurimismäärust käsitlev seadus, edaspidi „ZEZR“) (DV nr 16/18). Nimetatud riigisisese seadusega võeti üle direktiiv 2014/41. Selle seaduse artikli 5 lõike 1 punkti 1 kohaselt on prokurör pädev koostama kohtueelses menetluses Euroopa uurimismäärust. Seejuures on tegemist üldnormiga; ei ole kehtestatud erandeid, mille puhul tuleb eelnevalt saada hinnang kohtunikult. Eelkõige puudub erinorm andmeliiklusandmete edastamist puudutava Euroopa uurimismääruse koostamise kohta. Sellistel juhtudel kehtib üldnorm, mille kohaselt on Euroopa uurimismääruse koostamine prokuröri pädevuses.

ZEZR artikli 5 lõike 1 punkt 1 on sõnastatud järgmiselt:

„Koostamiseks pädev asutus või ametiisik

Artikkel 5 (1) Bulgaaria Vabariigis koostab Euroopa uurimismääruse:

1. kohtueelses menetluses pädev prokurör;
2. kohtumenetluses pädev kohus.“

6. Liidu õigus

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/41/EL, mis käsitleb Euroopa uurimismäärust kriminaalasjades (ELT 2014, L 130, lk 1; eespool ja edaspidi „direktiiv 2014/41“)

7. Eelotsuse küsimused

Kas direktiivi 2014/41/EL artikli 2 punkti c alapunktiga i ja võrdväarsuse põhimõttega on kooskõlas riigisisene õigusnorm (Zakon za Evropeyskata zapoved za razsledvane [Euroopa uurimismäärust käsitlev seadus] artikli 5 lõike 1 punkt 1), mille kohaselt on prokurör kriminaalasja kohtueelses menetluses pädev koostama Euroopa uurimismäärust, millega nõutakse telekommunikatsioonivaldkonna kõneliiklus- ja asukohaandmete edastamist,

samal ajal kui samasugustes riigisisestes olukordades on vastava toimingu tegemine kohtuniku pädevuses?

Kas kõnealuse Euroopa uurimismääruse tunnustamine täitjariigi pädeva asutuse või ametiisiku (prokurör või eeluurimiskohtunik) poolt asendab kohtumääruse koostamist, mis on taotleva riigi riigisisese õiguse kohaselt nõutav?

[lk 6] Eelotsuse küsimuste selgitus

8. Esimene eelotsuse küsimus. See küsimus puudutab pädevuse mõiste tõlgendamist sellisena, nagu seda on kasutatud [direktiivi 2014/41] artikli 2 punkti c alapunktis i („konkreetses asjas pädev“) ja artikli 2 punkti c alapunkti ii esimeses lauses („pädevus taotleda riigisisese õiguse kohaselt tõendite kogumist“). Juhul kui asjaomane mõiste on mõlemal artikli 2 punktis c nimetatud juhul sama tähendusega, tähendab see, et direktiiv 2014/41 viitab liikmesriigi pädeva asutuse või ametiisiku puhul liikmesriigi õigusele.

Bulgaaria seadusandja määras ZEZR artikli 5 lõike 1 punktis 1 sätestatud üldnormiga kindlaks, et prokurör on kriminaalasja kohtueelses menetluses pädev koostama Euroopa uurimismäärust. Erinormi Euroopa uurimismääruse koostamise kohta andmeliiklusandmete saamiseks ei ole kehtestatud. Järelikult on prokurör pädev koostama sellist Euroopa uurimismäärust. Seda on põhikohtuasjas ka tehtud.

Teisest küljest on samasuguses riigisiseses olukorras pädevus esimese astme kohtu kohtunikul, samal ajal kui prokurör esitab kohtule ainult põhjendatud taotluse.

On küsitav, kas Euroopa uurimismääruse koostamise pädevuse saab kindlaks määrata direktiivi ülevõtvas riigisiseses õigusaktis või kas direktiivi 2014/41 artikli 2 punkt c käsitleb asutust või ametiisikut, kes on samasuguses riigisiseses olukorras pädev seda liiki tõendeid koguma.

9. Võrdväarsuse põhimõte. Selle põhimõtte kohaselt ei või ELi õigusest mõjutatud kodanike õiguslik olukord olla ebasoodsam kui samalaadses riigisiseses olukorras. Kas seda põhimõtet rikutakse, kui samalaadses riigisiseses olukorras on kodanikul teatav tagatis, nimelt selle tõttu, et liikmesriigi kohtunik kontrollib prokuröri taotluse õiguspärasust ja juhul, kui ta peab seda lubatavaks, taotleb ta andmeliiklusandmete avaldamist, samal ajal kui liidu tasandil tehtava õiguslase koostöö valdkonnas liikmesriigi kohtunik sellist kontrolli ei teosta? See viib kaitsetaseme languseni ja seega võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumiseni.

Tuleb märkida, et prokuröri koostatud Euroopa uurimismäärus, millega taotletakse andmeliiklusandmete avaldamist, ei saa iseenesest viia andmeliiklusandmete avaldamiseni. Vajalik on täitjariigi õigusasutuste otsus [uurimismääruse] tunnustamise ja täitmise kohta. [Pädev] õigusasutus määratakse täitjariigi õiguse

alusel ja selleks võib olla kohtunik või prokurör. On võimalik [lk 7], et just sellelt täitjariigi õigusasutuselt eeldatakse väljaandjariigis kehtestatud tagatise järgimist. See on teise küsimuse ese.

Teine eelotsuse küsimus

10. Teine küsimus käsitleb seda, kas [uurimismääruse] tunnustamine täitjariigi pädeva asutuse või ametiisiku poolt asendab riigisisese õiguse kohaselt nõutavat kohtumäärust. Teisisõnu, kas juhul, kui andmeliiklusandmete kogumine puudutab teises liikmesriigis teenust pakkuvat telekommunikatsiooniettevõtjat, võib Bulgaaria prokurör ise koostada Euroopa uurimismääruse nende andmeliiklusandmete avaldamiseks ja edastada selle asjaomase liikmesriigi pädevale asutusele või ametiisikule, kes peab korraldama asjakohases välisriigi õiguses kehtestatud kontrolli, mis vastab NPK artikli 159a alusel korraldatavale kontrollile. Sellele vastavalt ei peaks Bulgaaria prokurör kõigepealt esitama taotlust Bulgaaria kohtule, kes peaks korraldama hindamise NPK artikli 159a alusel ja peaks juhul, kui ta taotluse rahuldab, koostama Euroopa uurimismääruse.
11. Kahtlemata võib iga telekommunikatsiooniettevõtja olla kohustatud avaldama liiklusandmeid asjaomase ettevõtja tegutsemiskohas pädeva õigusasutuse otsuse alusel, kuid mitte välisriigi õigusasutuse otsuse alusel, kellel puudub asjakohane territoriaalne pädevus. Seda tehnilist aspekti arvestades on vajalik asjaomase välisriigi õigusasutuse otsus [uurimismääruse] tunnustamise ja täitmise kohta. Kerkib küsimus, kas see otsus on sobiv selleks, et asjakohaselt asendada õiguslikke tagatise seaduslikkuse põhimõtte ja eraelu puutumatuse põhimõtte järgimiseks.

Teisisõnu: kas tagatise, mille annab Bulgaaria kohus, kes kontrollib Bulgaarias toimivas kriminaalmenetluses Bulgaaria prokuröri esitatud taotlust, milles palutakse avaldada andmeliiklusandmeid, saab asjakohaselt asendada hinnang, mille peab vastavalt direktiivile 2014/41 andma välisriigi täitev õigusasutus?

Kas direktiiv nõuab täitvalt asutuselt või ametiisikult samasugust kontrolli, mida teostab kohtunik NPK artikli 159a alusel?

12. Kas nõue, et täitev asutus või ametiisik peab kontrolli teostama, on üldse kooskõlas välisriigi õigusasutuste [Euroopa uurimis]määruste vastastikuse tunnustamise ja täitmise põhimõttega vastavalt direktiivi 2014/41 artikli 1 lõikele 2 ja põhjendusele 38?

[lk 8] Nimetatud põhimõtte seab tingimuseks, et välisriigi õigusasutus on koostanud jõustunud [Euroopa uurimis]määruse, mille puhul eeldatakse, et see on õiguspärane ja seda tuleb põhimõtteliselt täita. Kas selle põhimõttega on kooskõlas ootus, et täitev asutus või ametiisik kontrollib pärast välisriigi õigusasutuselt taotluse saamist kõigepealt selle õiguspärasust samamoodi, nagu ta teeks seda puhtalt riigisiseses olukorras, ja teeb korralduse liiklusandmete kogumiseks ainult siis, kui ta jõuab järelduseni, et taotlus tuleb rahuldada?

13. Täitva õigusasutuse pädevus on kindlaks määratud direktiivis 2014/41. Selle direktiivi artikli 2 punktis d esitatud määratluse kohaselt on täitev asutus või ametiisik selline asutus või ametiisik, kelle pädevuses on Euroopa uurimismäärust tunnustada ja tagada selle täitmine. Ei ole kehtestatud kohustust kontrollida uurimistoimingu põhimõttelist esmast õiguspärasust.

Pigem on taotlev asutus või ametiisik kohustatud ammendavalt kontrollima [uurimistoimingu] õiguspärasust (artikli 6 lõiked 1 ja 2 ning põhjendus 11); täitev asutus või ametiisik teostab pigem täiendavat ja pistelist kontrolli, mis lähtub hoopis erinevast vaatenurgast, nimelt sellest, kas täitjariigi õiguse kohaselt on täitmine välistatud (artikli 6 lõige 3, põhjendus 10).

14. See tuleneb ka artikli 9 lõikest 1, mis nõuab, et määrust täitev asutus või ametiisik tunnustab Euroopa uurimismäärust põhimõtteliselt ilma täiendavate formaalsusteta ja käsitleb seda samamoodi, nagu oleks tegemist jõustunud riigisisese määrusega. See eeldab, et juba Euroopa uurimismääruse koostamise ajal ja enne selle edastamist tuleb järgida vajalikke tagatisi, mis on seotud selle kui uurimistoimingu olemusega. Sellele vastavalt on välistatud, et Euroopa uurimismäärus koostatakse ilma tagatisi järgimata, oodates, et seda teeb täitev asutus või ametiisik.
15. Selle poolt räägib ka direktiivi 2014/41 artikli 9 lõige 3, mille kohaselt Euroopa uurimismäärust ei kontrollita, vaid saadetakse tagasi, kui seda ei ole teinud pädev taotlev asutus või ametiisik. Järelikult ei ole alust oodata, et täitev asutus või ametiisik võtaks Euroopa uurimismääruse koostamisega seotud meetmeid, nimelt kinnitaks uurimistoimingu tegemise otsust ettenähtud õiguspärasuse tagatiste piires.
16. Kas lähtuda tuleb sellest, et eespool punkti 11 teises lauses märgitud tehniline aspekt on esmase tähtsusega? Kas seega peab täitjariigi õigusasutus [lk 9] järgima neid tagatisi ainult selle tõttu, et telekommunikatsiooniettevõtja tegutseb muu jurisdiktsiooni piirkonnas, kuigi nimetatud asutustel või ametiisikutel põhimõtteliselt puudub pädevus mis tahes viisil kohtulikult kontrollida teise liikmesriigi prokuröri otsuseid?
17. Esineb vastuolo territoriaalsuse põhimõtte (loa peaks andma selle riigi õigusasutus, kelle territooriumil telekommunikatsiooniettevõtja tegutseb) ja riikliku suveräänsuse vahel (ühe liikmesriigi õigusasutus ei saa kontrollida teise liikmesriigi prokuröri otsust).
18. Ka siin kehtib võrdvärsuse põhimõte. Kui kohaldada Bulgaaria ZEZR artikli 5 lõike 1 punkti 1, siis viib see tulemuseni, et riigisiseses olukorras annab loa kohtunik riigisisese õiguse alusel, samal ajal kui rahvusvahelise õigusalase koostöö korral annab loa välisriigi õigusasutus, kelle puhul võib tegemist olla kohtuniku või prokuröriaga, kes oma riigi õiguse alusel vastava loa annab või selle andmisest keeldub. See eeldab suurt hulka erinevaid käsitusviise, mis viiks

osaliselt – paratamatult – nõrgemate tagatisteni võrreldes samalaadse riigisisese olukorraga.

[...]

TÖÖDOKUMENT